

SHAYXZODA ASARLARINING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Ikramova Feruza Xayrullayevna

(Toshkent Davlat Transport Universiteti dotsenti)

feruza.ikromova71@gmail.com

Imomova Mohidil Furqat qizi

(Toshkent Davlat Transport Universiteti

YMAE-7r guruhi talabasi)

mohidilimomova05@gmail.com

Annotatsiya: *Maqsud Shayxzoda "Inson umri cheklangan muhlatli daftar", demak, bu daftarni foydali, ezgu ishlar – "yozuvlar" bilan to'ldirish lozim deydi. Darhaqiqat, bu cheklangan, sargardonlikka to'lgan umrni, ya'ni muhlatli daftarini ezgulik satrlari bilan to'ldirgan adibning har satri qatlarida olamcha ma'no, hikmatlar mujassam. Maqolada shu xususda fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *g'oyat shafqatli, hayotbaxsh qo'llar, ayovsiz, yovuz, go'r kabi sovuq, tanbal qo'llar, qo'llar yurakning navkarlaridir.*

Annotation: *Maqsud says that Prince's "notebook with a limited period of human life" means that this notebook should be filled with useful, noble deeds - "records". Indeed, this limited, wandering life, that is, every line of the writer who filled his timeless notebook with lines of goodness, has universal meaning and wisdom. The article discusses this.*

Keywords: *very compassionate, lively hands, ruthless, evil, cold, lazy "hands", hands are the navkars of the heart..*

Tafakkur va fikrlashlarimiz milliy g'oya asosida takomillashayotgan bir davrda o'z davri ijodkorlarining san'at hisoblangan badiiy asarlari tilini endilikda tadqiq etish ishlari yangicha uslubda boshlandi. Maqsud Shayxzoda ijodiga munosabat, asarlari mazmuni va mohiyatini tushunish har bir asarning o'ziga xos serjilo, purma'no, emotsionallikka boy jihatlari kabi qirralarini ochishga asosdir.

Ozarboyjon va O'zbekistonning mohir so'z san'atkori Maqsud Shayxzoda merosini uning nazmiy va nasriy asarlarni kabi yetuk mutafakkirlar hayoti hamda ijodi ularning ilmiy, tarixiy, falsafiy, diniy, axloqiy qarashlari, g'oyalariga ilmiy munosabati kabi masalalar o'rganilishi nihoyatda zarur ekanligiga ishoratdir.

Ona tilini puxta o'rganish g'oyaviy-tarbiyaviy ishlar orasida eng asosiy masalalardan hisoblanadi. O'z navbatida milliy tilni chuqur o'zlashtirish, uning adabiy manbalari tilini maxsus tadqiq etish tilshunoslik fanining asosiy vazifalaridan biridir.

Maqsud Shayxzodaning badiiy asarlarida hayotning turli jabhalariga taalluqli bo'lgan so'z va atamalar ijodkor uslubiga xos o'z badiiy ifodasini topgan. Bu esa, albatta, so'z san'atkorining dunyoqarashi binlan bog'liq kuzatuvchanlik, turli sohalarga bo'lgan qiziquvchanlik, ayniqsa, gumanistik g'oyalar bilan yo'g'rilgan ijtimoiy, tabiiy sohalarga nisbatan chuqur mulohazakorligidan darak beradi. Shayxzoda o'z asarlarini "O'n besh yillik daftari" yoki "Chorak asr devoni" deb nomlashi ham bejiz emasdir. Shoir ta'kidlaganidek, "Inson umri cheklangan muhlatli daftar", demak bu daftarni foydali, ezgu ishlar – "yozuvlar" bilan to'ldirish lozim deydi. Darhaqiqat, bu cheklangan, sargardonlikka to'lgan umrini, ya'ni muhlatli daftarini ezgulik satrlari bilan to'ldirgan adibning har satri qatlarida olamcha ma'no, hikmatlar mujassam.

Uning ijodida alohida o'rin egallagan "Qo'llar» she'rida qo'llarda insonning borlig'ini, uning ichki olamining muhrini ko'radi.

Shayxzoda ikkinchi jahon urushi yillarida yozgan “Jaloliddin Manguberdi” (1944) tragediyasida ona yurtining ozodligi va mustaqilligi uchun mo‘g‘ul istilochilariga qarshi kurashgan so‘nggi Xorazm shohining jangovar jasoratini tarixan aniq dalillar asosida haqqoniy tasvirlagan. Ulug‘ adib bilan bir safda turgan adiblarimizdan Oybek bilan G‘afur G‘ulom ham o‘sha vaqtda asarga juda yuqori baho berishib, uning o‘zbek kitobxonlari uchun naqadar qimmatli ekanini ta’kidlagan: “Asar tarixiy jarayonning haqiqiy mazmunini, uning ichki ma’nosini” ochib bergan, “Kompozitsiyasi pishiq, dramatik to‘qnashuvlarga boy bir asar» deb ta’riflashgan.

Adabiyot olamida taniqli adabiyotshunos Naim Karimovning fikriga ko‘ra, ikkinchi jahon urushi yillarida hukumat vakillari yozuvchilarni o‘tmishdagi mashhur sarkardalar, qahramonlar haqida asar yozishga da’vat etishgan. Ular bunday asarlar xalq va armiyani o‘tmishdagi jasur sarkardalardan, xalq qahramonlaridan ibrat olishga da’vat etishi, ularni bu mashhur shaxslarning vatanparvarlik fazilatlarini ruhida tarbiyalashi mumkin degan qarashda bo‘lishgan. Shunday ijodiy buyurtmani olgan Shayxzoda o‘zbek xalqining jasur farzandlaridan biri Jaloliddin Manguberdi haqida sahna asari yozishga kirishgan. Respublikaning o‘sha paytlardagi rahbari Usmon Yusupov shoirning asarini tezroq yakunlashi uchun uni yurtimizning xushmanzara, bahavo maksanlaridan biri Farg‘ona viloyatiga yuboradi. “Boshqa ishlar bilan xayolingni bo‘lma. Xalq sendan Jaloliddin to‘g‘risidagi asarni intizorlik bilan kutmoqda. Vodilga borib, uni tezroq tugallab qayt!” deya rahbar shoirni ruhlantiradi. Shunday qilib, Maqsud Shayxzoda rafiqasi Sakinaxonim bilan Farg‘onaga borib, olti oy ichida tarixiy dramani yozadi.

Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, bunday tarixiy-qahramonlik asarlari o‘sha davr tuzumi, hukumat o‘ylagandek bo‘lib chiqmadi. Bu asarlar xalqda o‘zligini anglash, millati bilan g‘ururlanish ruhini uyg‘ota boshladi. Shundan so‘ng garchi buyurtma asosida yozdirilgan bo‘lsa-da, bunday asarlar mualliflari chetlashtirila boshlandi. jumladan Maqsud Shayxzodani ham o‘tmishni ideallashtirishda

ayblab qamoqqa olishdi. Ikkinchi jahon urushidan so'ng 1946 yilgacha "Jaloliddin Manguberdi" dramasidan ayrim parchalar "Armug'on" to'plamida bosilgan edi. Afsuski, millatimiz o'zligi, tarixi, madaniyati toptalayotgan bir davrda tabiiyki boshqa nodir asarlarimiz "taqdiriga bitilgani"dek, undan keyin 43 yil davomida asar tilga olinmadi va dunyo yuzini ko'rmadi. Asar sahnadan olingandan keyin ko'p o'tmay Shayxzoda qamaldi. Bu asarga o'tmish ideallashtirilgan degan siyosiy ayb qo'yildi. Tarixdan ma'lumki, musodara etilgan buyumlar ichida dramaning qo'lyozmasi ham bor edi. Bunday qismat barcha buyuk ijodkorlarimiz, ziyolilarimiz asarlariga ravo ko'rilgan "siylov" edi. Muallif oqlanib, qaytib kelganidan keyin muayyan tashkilotlar "yo'qoldi" degan bahonalar bilan qo'lyozmani qaytarib bermadilar. Shayxzoda uni bir necha yil qidirishga majbur bo'ldi va nihoyat, teatrning sobiq suflyorlaridan uning bir nusxasini topishga muvaffaq bo'ldi. Lekin shunda ham asarning matni e'lon qilinmay qolaverdi.

Xalqimizning juda topib aytgan naqli bor: Haqiqat egiladi, ammo sinmaydi. Taqdir charxpalagi aylanib, kelajak avlod ajdodining kim bo'lganini ko'rsatgan, tarixning qonli qo'llarida shafqatsizlarcha toptalib, olmosdek o'z egasiga qaytgan bu asarning chop etilganini adib ko'rmay olamdan ko'z yumdi. "Jaloliddin Manguberdi"ning to'la matni birinchi marta Bokuda ozarbayjon tilida Shayxzodaning ikki jildlik saylanmasida bosilib chiqarildi. Faqatgina 1988 yildagina Jaloliddin Manguberdi" birinchi marta o'zbek tilida yozuvchining "Boqiy dunyo" degan kitobida to'la bosilib chiqarildi. Xalqimiz qo'liga yetib bordi. Odamlar qalbida vatanparvarlik tuyg'usini jo'sh urdiruvchi, qahramonlik ruhidagi bu asar bugun ham o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Oradan ko'p yillar o'tsa ham Shayxzoda domla asarlari o'z kuch-qudratini namoyon etib kelmoqda. Maqsud Shayxzodaning xalqimiz tarixiga, jumladan, Jaloliddin Manguberdi taqdiri va kurashiga odilona yondashganligi, haqiqatni himoya qilganligi o'z isbotini topdi.

Adabiyotlar

1. M. Shayxzoda. Xiyobon: She'rlar/ M. Shayxzoda Toshkent: G'afur G'ulom, 1967.
2. Haqiqat va go'zallik navkari: [Maqsud Shayxzoda tavalludining 75 yilligi oldidan] // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 1983.
3. M.Shayxzoda. Jaloliddin Manguberdi. T.: 1944.
4. M. Shayxzoda. Dunyo boqiy: She'rlar, dostonlar, dramalar / M. Shayxzoda. - Toshkent: G'afur G'ulom. 1988.